

שמחים בשובכם

מערך שיעור על היכולת לקום מן החושך, לשוב לאור ולמצוא תקווה מחודשת באדם ובעם.

התבוננות אנושית וערכית

ב"שיר בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר" מאת אמיר גלבוע

מתוך: שירים בבוקר בבוקר, הקיבוץ המאוחד, 1953

פתית: ערך התקווה והחיבור למציאות הישראלית

מאז השבעה באוקטובר 2023 אנו חיים במציאות רוויה כאב, סבל ואובדן, מציאות שטלטלה את חיינו ופגעה בתחושת הביטחון והשגרה. ובתוך כל אלה, אנו עדים גם לרגעים של אור לרגעים מרגשים של חטופים השבים לישראל ויוצאים לחופשי לאחר שנכלאו בשבי חמאס. זהו בוקר של תקווה, בוקר של נשימה ראשונה מחודשת, אך גם של רוך, זהירות והכרה בכאב שנותר בלב.

יחד עם רגעי התקווה הללו אנו זוכרים גם את הלוחמים והלוחמות שנפלו, ואת חיילי הסדיר והמילואים הממשיכים להילחם במסירות ובגבורה כדי להשיב את הביטחון ולהגן על העם והמדינה.

הם מגלמים בגופם וברוחם את ערך הערבות ההדדית, את תחושת השליחות, ואת האמונה בצדקת החיים.

'שיר בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר' מאת אמיר גלבוע מזמין אותנו להתבונן ברגעים הללו מזווית אנושית ופיוטית. דרך עיניו של אדם המתעורר מחדש אל העולם. הוא שואל כיצד נראה הבוקר שלאחר החושך, מה נולד בתוכו מחדש, וכיצד יכול האדם, ואולי גם העם כולו, לשוב אל החיים, אל האנושיות ואל התקווה.

שאלה מנחה: מה מסמלת בעיניכם המילה 'בוקר'?

התקווה אינה רגש חולף, אלא החלטה מוסרית: לקום, לנשום, לראות את האחר, ולבחור בחיים גם אחרי לילה קשה, תקופה קשה.

קישור לשיר המלא "שיר בבוקר בבוקר" מאת אמיר גלבוע באתר הקיבוץ המאוחד ספריית הפועלים

על היוצר

אמיר גלבוע (1917-1984) נולד באוקראינה בשם ברל פלדמן ועלה לארץ בשנת 1938. שירתו פיוטית ורוויה סמלים מקראיים, המבטאים חיפוש רוחני, מוסרי ולאומי.

שמחים בשובכם

ב"שיר בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר" מבטא גלבוּע את ההתחדשות של האדם והעם לאחר תקופה של חורבן, ואת האמונה בכוח החיים לקום ולברוא מציאות חדשה.

בית א' - האדם הקם והשלום עם העולם

השורה הפותחת, "פְּתָאֵם קָם אָדָם בְּבֹקֶר וּמְרִגִּישׁ כִּי הוּא עִם" מבטאת רגע של התעוררות קיומית, של חזרה לתודעה ולזהות. זהו רגע של לידה רוחנית, שבו אדם מבין לפתע את זיקתו לעמו ואת אחריותו לעולם שסביבו.

בהקשר לשיבת החטופים, השורה עשויה לסמל את הרגע שבו אדם שנלקח אל האפלה, אל חוסר האנושיות, שב אל האור, אל עמו ואל חייו.

זהו "פתאום" שבו לא רק היחיד מתעורר, אלא גם עם שלם מתעורר יחד איתו.

כולנו קמים איתם בבוקר הזה, מרגישים מחדש את הלב הפועם של עם אחד, המאוחד בתקווה ובאמונה בכוח האדם לשוב אל האנושיות.

"וְלִכְל הַנִּפְגָּשׁ בְּדַרְכּוֹ קוֹרָא הוּא שְׁלוֹם."

המילה "שלום" מקבלת כאן משמעות כפולה: היא ברכה אנושית פשוטה, ביטוי של חמלה ושל רצון בחיים שלמים, אך גם הצהרה מוסרית של תקווה ופיוס.

כאשר החטופים ישובו ויקראו "שלום", תהיה זו קריאה לחיים. שלום לגוף, לנפש ולמשפחה, אך גם שלום לאומי, המבקש ריפוי, חסד ותום מחדש. כך הופך הבית הראשון לביטוי של שיבה לאנושיות. היכולת לראות באחר את השותף לדרך, ולבחור באור גם לאחר תקופה של חושך.

המעבר מ"אדם" ל"עם" מבטא את התהליך הערכי שבו ההתחדשות האישית הופכת להתחדשות קולקטיבית. האדם הקם בבוקר מגלם את תחושת ההתחדשות של היחיד ושל העם גם יחד.

תמונה זו של אדם המברך את כולם לשלום רומזת לציווי בספר דברים (כ', 10): "כִּי-תִקְרַב אֶל-עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם". גם אם ההיסטוריה של העם רוויה במלחמות, כאן מופנית פנייתו של האדם כלפי השלום, מתוך תקווה אמיצה שהפיוס האנושי חזק מן הפחד והכאב.

הטבע משתף פעולה בהתחדשות הזו: "דְּגָנִים עוֹלִים מִלְּפָנֶיךָ מִבֵּין חֲרִיצֵי הַמְדָּרְכָּת". הדגנים מסמלים את החיים עצמם, את הפוריות והצמיחה, את היכולת של העולם לשוב וללבלב גם בלב העיר, גם אחרי הרס. לא עשבים קוצניים פורצים מבין המרצפות, אלא דגנים המזינים את האדם ומחזירים אותו למקצב החיים. "עֲצֵי אֲזָדָרְכָּת" מדיפים ניחוחות, והטבע כולו שותף למהלך ההתחדשות.

שמחים בשובכם

מן הבית הראשון עולה אפוא תחושה של יופי, שפע ותחייה, אך גם מסר ערכי עמוק - התקווה והערבות ההדדית הן הכוח המחזיר את האדם והעם לחיים, והן אלה שהופכות את הבוקר הזה לסמל של שיבה לאנושיות.

בית ב' - לידה מחודשת ותקווה לאדם ולעולם

"הטללים רוֹסְסִים וְהָרִים רְבּוּא קֶרְנִים, הֵם יוֹלִידוּ חֶפֶת שְׁמֶשׁ לְכָל־וְלֹתָיו".

הבית נפתח בתיאור טבע רך ומלא אור. הטל וההרים יוצרים יחד "חֶפֶת שְׁמֶשׁ". תמונה של חיים חדשים, של ברית בין האדם לעולם. המילה "לְכָל־וְלֹתָיו" מעניקה תחושת קדושה ואהבה, כאילו האדם מתאחד עם הארץ ועם יופייה. זהו רגע של תקווה ושל לידה מחודשת, שבו האדם הופך שותף בבריאה.

ההר איננו רק נוף, אלא סמל לפירון, לאימהות ולחיים חדשים. כשם שההרים "יוֹלִידוּ חֶפֶת שְׁמֶשׁ", כך גם האדם והעם נולדים מחדש אחרי חורבן. כאן בא לידי ביטוי ערך הערבות ההדדית: האדם והטבע, הפרט והעם, מזינים זה את זה, וכל אחד מהם תורם להמשך החיים.

"וְהוּא צוֹחֵק גְּבוּרַת דּוֹרוֹת מִן הָהָרִים,

וְנִכְלָמוֹת מִשְׁתַּחֲוֹת הַמִּלְחָמוֹת אֲפִים,

לְהוֹד אֶלֶף שָׁנִים מִפְּכוֹת בְּמִסְתָּרִים".

האדם המתעורר חש שמחה על גבורת הדורות שהביאוהו עד הלום. צחוקו אינו לגלוג אלא ביטוי של חיים, אמונה והודיה. זהו צחוק של מי שהבין כי עצם הקיום הוא הניצחון האמיתי. המלחמות "נִכְלָמוֹת" ומתביישות במעשיהן, והאדם מבקש דרך אחרת, דרך של פיוס, שקט ושלוש פנימי. בכך הופכת השורה להצהרה מוסרית המבטאת אמונה באדם וביכולתו לבחור בטוב גם לאחר סבל וכאב.

ההוד העתיק "הַמִּפְכָּה בְּמִסְתָּרִים" מסמל את הכוח הפנימי של העם ואת הגחלת שלא כבתה גם בלילות הארוכים של ההיסטוריה. זהו ביטוי לעוצמה רוחנית הממשיכה לפעום מתחת לפני השטח, כוח של אמונה, יצירה ותקווה המניע את האדם ואת העם אל עתיד חדש.

"אֶלֶף שָׁנִים צְעִירוֹת לְפָנָיו -

כְּפֶלֶג צוֹנֵן.

כְּשִׁיר רוּעִים.

כְּעָנָף."

שמחים בשובכם

העתיד הנגלה בשורות אלו מתואר ברוך ובתקווה. האדם הצעיר שנולד מחדש רואה לפניו עולם מתחדש, זורם ונושא עמו חיים. כמו פלג מים קרירים הוא מתנועע קדימה, מתעורר לתנועה מתמדת של צמיחה והתחדשות. הדימויים של פלג, שיר וענף מציירים עולם פשוט וטהור, עולם שבו יש שלוה, חיבור לאדמה ולשורשים.

כמו שיר הרועים, האדם שב אל הפשטות, אל האדמה ואל ההרמוניה עם סביבתו. כמו הענף, הוא נושא בתוכו את הזיכרון של העבר ואת ההבטחה להמשך. האור שב ומופיע, והעם כולו קם לתחייה מתוך ברית של נצח בין שמים וארץ, בין עבר לעתיד, בין אדם לזולתו.

במבט אל המציאות העכשווית, השורות הללו משקפות גם שיבה מן החושך אל האור. כשם שההרים "יולידו חֶפֶת שְׁמֶשׁ", כך גם השבים מן השבי יוצאים מן האפלה אל חיים מחודשים. זהו תהליך של לידה מחודשת, איטי אך מלא חסד, שבו הגוף והנפש מתאחדים מחדש עם החיים. בתוך התהליך הזה טמונה ההבנה כי עצם הקיום הוא נס מתמשך, וכי התקווה והערבות ההדדית הן הכוח שמחזיק את האדם ואת העם גם ברגעים הקשים ביותר.

בית ג' - השיבה למחזוריות החיים

"פֶּתְאֵם קָם אָדָם בְּבֶקֶר וּמִרְגִּישׁ כִּי הוּא עִם וּמִתְחִיל לִלְכֹּת,

וְרוֹאֶה כִּי חֵזַר הָאָבִיב כְּמוֹ הוֹרִיק שׁוֹב אֵילָן מִן הַשְּׁלֶכֶת."

השורה הפותחת את הבית השלישי חוזרת על תחילת השיר ומדגישה תחושת התחדשות. כעת זו איננה רק תחייה אישית אלא גם לאומית. חזרת האביב והאילן המוריק מסמלים את היכולת לשוב לחיים לאחר תקופה של כאב, ואת התקווה הפורחת מחדש בלב האדם והעם.

הטבע משקף את נפש האדם: כמו האילן שמתחדש לאחר השלכת, גם האדם קם מחדש, בוחר בחיים ובטוב. זו שיבה לאנושיות. חיבור אל החמלה, אל הזולת ואל היופי שבעולם, המאפשרים לרפא את הפצע ולשוב לאור.

ההתחדשות בשיר איננה רק אישית, אלא נובעת מהיחד. האדם אינו צועד לבדו אלא כחלק מקהילה ועם שלם. כך בא לידי ביטוי ערך הערבות ההדדית. ההבנה שכל אחד תורם לתקומה הכללית ולחוזק המשותף.

בהקשר למציאות שלנו, השורות מקבלות משמעות מרגשת. כשאנו רואים את השבים מהשבי, אנו נזכרים שהשיבה לחיים איננה רגע אלא מסע. כמו האילן ההופך ירוק, גם הלב האנושי נפתח שוב אל התקווה, אל האנושיות ואל האמונה בכוח החיים לנצח את החושך.

שמחים בשובכם

משימות לבחירה:

ביטוי אישי: ערכים של ערבות הדדית ושל תקווה

1. כתיבה אישית "בבוקר שלי":
כתבו קטע קצר שבו תתארו רגע שבו חשתם התחלה חדשה או כוח לקום לאחר תקופה קשה.
תארו מה עזר לכם לקום, מה נתן לכם תקווה, ואיך התחושה הזו קשורה לבוקר שבשיר.
2. יצירה חזותית "שיבה לחיים":
צרו ציור, צילום או קולאז' המתארים את הרגע שבו אדם שב לחיים אחרי תקופה של חושך.
חשבו על הצבעים, התנועה והאור שיביעו את תחושת ההתחדשות והאופטימיות והוסיפו הסבר קצר לתוצר.
3. שלום לך...
כתבו מכתב לאחד מן החטופים שחזר לביתו.
תוכלו לבחור מתוך סיפורי החטופים החיים שחזרו באתר [Ynet: סיפורי החטופים השבים](https://www.ynet.co.il/סיפורי-החטופים-השבים)
קראו מעט על אותו אדם, וכתבו לו מכתב אישי המבוסס על סיפורו.
נסחו מילות עידוד, חמלה ואמונה בכוחו למצוא בתוכו תקווה וחוסן להמשך הדרך.
4. האזנה ותגובה רגשית:
האזינו לביצוע "שיר בבוקר בבוקר" [בקישור](#). כתבו כמה שורות שבהן תתארו:
 - איזה רגשות עורר בכם הביצוע כששמעתם אותו?
 - באילו מילים או רגעים הרגשתם ניצוץ של תקווה או תחושת התחלה חדשה?
 - איך השפיעה ההאזנה לביצוע על הדרך שבה אתם מבינים או מרגישים את השיר עכשיו?
5. שיר או קטע הגות קצר:
כתבו ארבע שורות שיר או פסקה קצרה, שבהן תתארו את הדרך מהחושך אל התקווה. שלבו ביצירה שלכם דימוי, תחושה או רעיון שנולדו בכם מתוך השיר של גלבע – כמו התחלה, התעוררות או שיבה לעולם.

שמחים בשובכם

6. דימיון, מטאפורה - "התקווה שלי":

בחרו דימיון, צבע או חפץ שמסמל בעיניכם את התקווה ואת הכוח הפנימי לקום מחדש.
הציגו אותו ביצירה, בצילום או בכתיבה קצרה, והסבירו במשפט אחד מדוע בחרתם בו.

דיון לסיכום:

- מה מסמל בעיניכם ה"בוקר" שבשיר - זמן חדש, תחושה פנימית או בחירה מוסרית?
- כיצד באים לידי ביטוי בשיר ערכי התקווה, החוסן האנושי והערבות ההדדית?
- כיצד אפשר לראות בשיבת החטופים דוגמה מוחשית לכוחו של האדם ושל העם לבחור בחיים גם אחרי תקופה של חושך?

תובנה מסכמת:

קריאת השיר היום מחברת את הרגע האישי והלאומי של שיבה: האדם הפרטי החטוף, השב, ההורה, החבר. העם כולו קם בבוקר אחד, ומרגיש שוב, כי הוא עם. הוא יוצא מן האפלה וקורא: "שלום".
שלום לחיים, שלום לאדם, שלום לארץ.

השיר מלמד כי תקווה איננה רגש חולף, אלא החלטה אנושית ומוסרית לקום, לבחור בחיים ולראות את האחר.

זהו חוסן פנימי שמאפשר לאדם ולעם כולו לשוב ולהיבנות גם אחרי כאב. בכל פעם שאדם שב לחיים, כולנו מתחזקים יחד איתו.

הרחבה

[קישור](#) למערך שיעור שכתב ד"ר יובל פז על השיר "שיר בבוקר בבוקר" מאת אמיר גלבוע

[קישור](#) לשיר "שיר בבוקר בבוקר" מאת אמיר גלבוע באתר הקיבוץ המאוחד ספריית הפועלים

[קישור](#) לביצוע השיר ע"י שלמה ארצי

[קישור](#) למערך שיעור בנושא תקופה וערבות הדדית - מערך שיעור על שירו של טשרניחובסקי "אני מאמין", בהקשר לערכי תקומה וערבות הדדית, המשלב ניתוח ספרותי עם למידה חווייתית וכלי AI לעידוד פרשנות אישית וחיבור לעולם התלמידים.

שמחים בשובכם

[קישור](#) לפרקטיקה ומערך שיעור חדשני שעוסקים באבני הדרך הנצחה וגבורה, והקשר לארץ ולמדינה. הפרקטיקה ומערך השיעור האלו משלבים כלי AI מתקדמים ומציעים חוויית למידה מעשירה בנושא תקומה וגבורה.

[קישור](#) לתכנים בנושא תקומה וגבורה, ספרות ממלכתי

[קישור](#) לחומרי הוראה בנושא השבעה באוקטובר